

Woźnicka, Wanda

Skład Towarzystwa Naukowego Warszawskiego : (kadencja 1989-1991) : Wspomnienia pośmiertne : Włodzimierz Kuryłowicz (1910-1991)

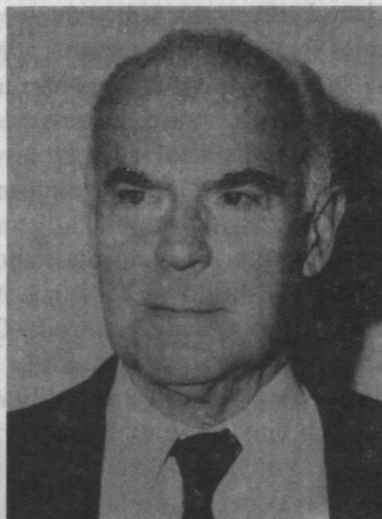
Rocznik Towarzystwa Naukowego Warszawskiego 54, 76-81

1991

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Włodzimierz Kuryłowicz (1910-1991)

8. Włodzimierz Kuryłowicz

Dnia 21 lutego 1991 r. zmarł w Warszawie prof. dr hab. nauk przyrodniczych Włodzimierz Kuryłowicz, wybitny uczyony, lekarz mikrobiolog, długoletni dyrektor Państwowego Zakładu Higieny w Warszawie.

Profesor Kuryłowicz urodził się 20 września 1910 roku we Lwowie. Studia rozpoczął w 1929 r. na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Jana Kazimierza. Podczas studiów pracował w Państwowym Zakładzie Higieny początkowo jako wolontariusz, a następnie na stanowisku młodszego asystenta. W 1936 r. uzyskał tytuł lekarza i rozpoczął pracę na stanowisku starszego asystenta przy Katedrze Mikrobiologii Lekarskiej Uniwersytetu Jana Kazimierza. Na tym Wydziale w 1938 r. uzyskał stopień doktora medycyny, a w 1939 roku stopień docenta. Okres wojny spędził we Lwowie pracując na stanowisku docenta przy Katedrze Mikrobiologii Lekarskiej Państwowego Instytutu Medycznego. Po zakończeniu wojny natychmiast rozpoczął pracę w Państwowym Zakładzie Higieny w Krakowie, skąd w 1947 r. przeniósł się do Państwowego Zakładu Higieny w Warszawie. Uchwałą Komisji Kwalifikacyjnej dla Pracowników Nauki w 1954 r. został mu przyznany tytuł profesora nadzwyczajnego, a w 1963 r. tytuł profesora zwyczajnego.

Prace naukowe prof. Kuryłowicza przed wojną i bezpośrednio po wojnie dotyczyły zagadnień z zakresu mikrobiologii lekarskiej, immunologii i immunochemii. Są to badania struktury antygenowej różnych gatunków drobnoustrojów rodzaju *Klebsiella*, *Shigella* i *Proteus*, ponadto odczynów serologicznych w kile, durze plamistym i twardzieli.

W okresie powojennym działalność naukowa prof. Kuryłowicza dotyczy dwóch głównych zagadnień: antybiotyków i gruźlicy. Jego badania w tych dzie-

dzinach, wielokrotnie o charakterze podstawowym, są związane bezpośrednio z najbardziej aktualnymi potrzebami służby zdrowia – profilaktyką i leczeniem chorób zakaźnych o dużym znaczeniu społecznym.

W dziedzinie antybiotyków pionierskie prace prof. Kuryłowicza obejmują niezwykle szeroki zakres zagadnień. W 1947 r. w Państwowym Zakładzie Higieny prof. Kuryłowicz zorganizował Pracownię, a następnie duży Zakład Antybiotyków, z kilkudziesięcioposobowym zespołem pracowników naukowych i technicznych. W Zakładzie kierował badaniami biosyntezy antybiotyków oraz zorganizował i prowadził pierwszą w Polsce stację doświadczalną, w której wytwarzano antybiotyki w skali ćwierć-technicznej. Od tego okresu datuje się ścisła współpraca z przemysłem farmaceutycznym: był kierownikiem naukowym pierwszej polskiej fabryki antybiotyków w Tarchominie, przy której budowie brał czynny udział. Działalność naukowa i organizacyjna prof. Kuryłowicza została wyróżniona nagrodą państwową, przyznaną mu w 1950 r. za uruchomienie produkcji penicyliny w Polsce. W 1955 roku prof. Kuryłowicz zorganizował pierwsze międzynarodowe sympozjum na temat antybiotyków, które zapoczątkowało niezwykle cenne kontakty z naukowcami zainteresowanymi tymi zagadnieniami. Istotną rolę w rozszerzaniu i umacnianiu tych kontaktów spełniły liczne wyjazdy zagraniczne prof. Kuryłowicza do Kanady, Stanów Zjednoczonych, Związku Radzieckiego, Japonii, Włoch, Niemieckiej Republiki Demokratycznej i Indii. Dzięki tym kontaktom odwiedziło Polskę wielu wybitnych specjalistów w dziedzinie badań nad antybiotykami i wielu polskich naukowców wyjechało na dłuższe lub krótsze pobyty szkoleniowe do najlepszych ośrodków badawczych na świecie.

W 1956 r. prof. Kuryłowicz przebywa przez okres kilkunastu miesięcy w laboratoriach Międzynarodowego Ośrodka Dziecka w Paryżu, prowadząc badania nad szczepionką BCG. W 1958 r. po powrocie do kraju podejmuje pracę na stanowisku samodzielnego pracownika naukowego w Instytucie Gruźlicy w Warszawie. W Zakładzie mikrobiologii tego Instytutu pracuje nad zagadnieniami związanymi z kontrolą i oceną aktywności biologicznej szczepionki BCG. Badania te były prowadzone w ramach współpracy międzynarodowej zainicjowanej przez Światową Organizację Zdrowia i Międzynarodową Unię Przeciwgruźliczą.

Dalsze prace prof. Kuryłowicza dotyczyły niemal wyłącznie biologii prątka BCG, jego zmienności, właściwości immunologicznych i immunochemicznych. Badania te prowadzone przy użyciu znakowanego węglem radioaktywnym ^{14}C octanu sodu doprowadziły do opracowania oryginalnych metod pozwalających na ocenę laboratoryjną (in vitro oraz in vivo) właściwości uodparniających szczepionek BCG. Wprowadzona przez niego liofilizowana szczepionka BCG znalazła w Polsce powszechne zastosowanie. Prof. Kuryłowicz prowadził również badania nad mechanizmem działania i swoistością mykobakteriofagów w stosunku do poszczególnych gatunków prątka gruźlicy. Badania te miały na celu zastosowanie mykobakteriofagów do badań epidemiologicznych. Rola

komponenty autoimmunizacyjnej w patologii przewlekłej gruźlicy płuc była przedmiotem jego ostatnich badań.

W 1957 r. prof. Kuryłowicz wyjeżdża do Chin jako doradca naukowy do spraw antybiotyków Chińskiej Akademii Nauk. W czasie rocznego pobytu w Pekinie i Szanghaju organizuje i prowadzi badania naukowe oraz zajmuje się kształceniem kadr naukowych. Prace prowadzone w tym okresie wspólnie z uczonymi chińskimi obejmują taksonomię promieniowców i właściwości biologiczne nowych antybiotyków przeciwnowotworowych (onkostatycznych) z grupy aktynomycyn.

Po powrocie z Chin prof. Kuryłowicz przechodzi do nowo utworzonego Instytutu Antybiotyków Ministerstwa Przemysłu Chemicznego, gdzie obejmuje kierownictwo Zakładu Nowych Antybiotyków, pełniąc jednocześnie obowiązki konsultanta naukowego tego Instytutu.

W latach 1960 i 1961 prof. Kuryłowicz wyjeżdża dwukrotnie do Brazylii, gdzie w Instytucie Antybiotyków zajmuje się szkoleniem pracowników naukowych i organizacją badań.

W dziedzinie antybiotyków pionierskie prace Kuryłowicza obejmują niezwykle szeroki zespół zagadnień, poczynając od taksonomii drobnoustrojów antybiotycznych, głównie promieniowców, poprzez zagadnienia genetyki grzybów niedoskonałych (fungi imperfecti) i promieniowców, a szczególnie drobnoustrojów rodzaju *Streptomyces*, ich metabolizmem w hodowlach podpowierzchniowych, technologią fermentacji głębinowych, aż do zagadnień farmakologicznych dotyczących mechanizmu działania antybiotyków. Tak znaczna rozpiętość problematyki naukowo-badawczej wynikała w tym okresie z potrzeb rozwijającego się przemysłu antybiotycznego, którego prof. Kuryłowicz jest współtwórcą. Aspekty teoretyczne badań prof. Kuryłowicza i jego współpracowników w tym okresie uwarunkowały rozwój w Polsce nowej dziedziny nauk biomedycznych – nauk o antybiotykach. Liczne elementy metodyczne tych prac stworzyły podwaliny dalszych badań, niezwykle istotnych dla rozwoju przemysłu fermentacyjnego w zakresie produkcji antybiotyków.

W styczniu 1964 r. prof. Kuryłowicz objął stanowisko dyrektora Państwowego Zakładu Higieny w Warszawie, najstarszego instytutu naukowego w Polsce, o znanych tradycjach naukowych i wielkich zasługach na polu oświaty sanitarnej, higieny i zwalczania chorób zakaźnych. Pomimo nawału zajęć organizacyjnych związanych z kierownictwem dużego instytutu prof. Kuryłowicz znajduje czas na prowadzenie badań naukowych i śledzenie bieżącego piśmiennictwa nie tylko w zakresie aktualnie prowadzonych badań, lecz również w wielu innych dziedzinach nauk medycznych. W Państwowym Zakładzie Higieny zorganizował niewielką pracownię, w której kontynuował swe badania nad biosyntezą antybiotyków z grupy tetracyklin i ich pochodnych. Równocześnie kierował pracami nad zastosowaniem taksonomii numerycznej oraz obserwacji w mikroskopie elektronowym powierzchni zarodników celem klasyfikacji promieniowców, jak również badaniami zmienności promieniowców, ze szczególnym uwzględnieniem drobnoustrojów wytwarzających antybiotyki tetracyklinowe.

Poszukiwania szczepów produkujących zewnątrzkomórkowe enzymy DD-karboksypeptydazy pozwoliły na opracowanie technologii produkcji i oczyszczania DD-karboksypeptydazy wytwarzanej przez szczep *Saccharopolyspora erythraea*. Metoda ta dostarczyła nowych możliwości dla poszukiwania drobnoustrojów rodzaju *Streptomyces* produkujących antybiotyki β -laktamowe oraz ich modyfikacji. Opracowano także metodę poszukiwania szczepów z kolekcji PZH produkujących inhibitory β -laktamaz, które mają zastosowanie w lecznictwie.

W ostatnich latach prof. Kuryłowicz prowadził badania nad organizacją komórek *Penicillium chrysogenum* podczas biosyntezy penicyliny G. Pierwsze wyniki zostały opublikowane w „Atlas of ultrastructure of *Penicillium chrysogenum* in course of biosynthesis of penicillin”. Stosując metody mikroskopii elektronowej oraz metody frakcjonowania komórek ustalono lokalizację enzymów biosyntezy penicyliny G. Enzymy te: syntetazę δ -(L- α -aminoadipyl)-L-cysteinylo-D-waliny, syntazę izopenicyliny N oraz transferazę fenyloacetylową zlokalizowano w zbiornikach komórkowych o średnicy 600 nm. W zbiornikach tych należących prawdopodobnie do aparatu Golgiego ma miejsce biosynteza penicyliny G, a następnie jest ona wydalana z komórki podczas fuzji zbiorników z błoną komórkową. Dla celów przemysłowych opracowano metody zwiększania wydajności antybiotycznej niektórych szczepów promieniowców rodzaju *Streptomyces* za pomocą fuzji protoplastów oraz ich regeneracji.

Pomimo przejścia na emeryturę prof. Kuryłowicz nie przestał nadal pracować naukowo. Był w stałym kontakcie ze swymi dawnymi współpracownikami, kierował ich pracami, śledził bieżące zagraniczne piśmiennictwo naukowe. Jeszcze na dwa dni przed śmiercią projektował wyjazd do ośrodków naukowych w Stanach Zjednoczonych.

Dorobek naukowy prof. Kuryłowicza obejmuje przeszło 270 pozycji bibliograficznych ogłoszonych w językach angielskim, chińskim, czeskim, francuskim, niemieckim, polskim, portugalskim i rosyjskim. Na czoło wszystkich publikacji wysuwa się obszerna monografia o antybiotykach, której drugie polskie wydanie ukazało się również w przekładzie niemieckim. Dzieło to, znacznie rozszerzone i uzupełnione, zostało wydane w języku angielskim przez Pergamon Press i PWN.

Profesor Kuryłowicz prowadził niezwykle szeroko rozbudowaną współpracę z zagranicą. Obejmowała ona 24 państwa, między innymi: Anglię, Belgię, Finlandię, Francję, Holandię, Niemcy, Włochy oraz poza Europą: Brazylię, Chiny, Indie, Japonię i Stany Zjednoczone.

Był on odznaczony doktoratami honoris causa następujących uczelni: Akademia Medyczna im. Mikołaja Kopernika, Kraków, 1975; Uniwersytet w Oslo, 1976; Uniwersytet w Lille, 1977; Uniwersytet Medyczny w Debreczynie, Węgry, 1978; Uniwersytet w Liège, Belgia, 1980; Federalny Uniwersytet w Pernambuco, Recife, Brazylia, 1982; Uniwersytet w Québec, Kanada, 1985; Uniwersytet w Münster (Wesf.), Niemcy, 1989.

Profesor Kuryłowicz zajmował się ponadto zagadnieniami organizacji i planowania badań naukowych. Od 1962 r. był przewodniczącym Rady Naukowej

przy Ministrze Zdrowia i Opieki Społecznej i z ramienia tej Rady przewodniczącym Komisji Koordynacyjnej do Spraw Naukowej Współpracy Polsko-Amerykańskiej. Pełnił również funkcje prezesa Rady Fundacyjnej Fundacji im. Jakuba Potockiego. Od 1960 r. był rzeczoznawcą Światowej Organizacji Zdrowia w dziedzinie antybiotyków, a w 1965 r. został powołany na członka Komitetu Doradczego dla Badań Medycznych przy Dyrektorze Generalnym Światowej Organizacji Zdrowia w Genewie.

Profesor Kuryłowicz był także członkiem wielu krajowych i zagranicznych akademii naukowych, jak: Polska Akademia Umiejętności, Kraków, 1950; Narodowa Akademia Nauk Medycznych, Brazylia, 1961; Polska Akademia Nauk, 1964; Akademia Nauk Medycznych ZSRR, 1966; Państwowa Akademia Nauk Medycznych, Francja, 1969; Niemiecka Akademia Nauk, 1970; Akademia Finlandii, 1980; Królewska Akademia Nauk Medycznych, Belgia, 1983.

Był on również członkiem honorowym następujących towarzystw naukowych: Polskiego Towarzystwa Lekarskiego, Warszawskiego Towarzystwa Lekarskiego, Związku Lekarzy Polskich (Stany Zjednoczone), Polskiego Towarzystwa Higienicznego, Polskiego Towarzystwa Mikrobiologów, Towarzystwa Naukowego Warszawskiego, Węgierskiego Towarzystwa Mikrobiologów, Amerykańskiego Towarzystwa Mikrobiologicznego, Francuskiego Towarzystwa Mikrobiologicznego, Towarzystwa Mikrobiologicznego ZSRR, Egipskiego Towarzystwa Mikrobiologii Stosowanej, Japońskiego Towarzystwa Badań Promieniowców, Włoskiego Towarzystwa Chemioterapii, Egipskiego Towarzystwa Farmaceutycznego, Węgierskiego Towarzystwa Zdrowia Publicznego, Francuskiego Towarzystwa Medycyny Zapobiegawczej i Społecznej.

Profesor Kuryłowicz pełnił również funkcje w czterech międzynarodowych organizacjach naukowych: był członkiem Komitetu Wykonawczego oraz wiceprezydentem IUMS (Międzynarodowej Unii Towarzystw Mikrobiologicznych, 1978-1986), członkiem ICRO (UNESCO Panel on Microbiology), ekspertem WHO w dziedzinie antybiotyków, członkiem Komitetu Doradczego do Badań Naukowych Dyrektora Generalnego WHO.

Rozległa i wielostronna działalność naukowa, dydaktyczna, organizacyjna i społeczna prof. Kuryłowicza była wielokrotnie nagradzana. Między innymi Krzyżami Oficerskimi, Komandorskim i Komandorskim z Gwiazdą Orderu Polonia Restituta, odznaczeniem „Zasłużony Lekarz R.P.", Krzyżem Komandorskim z Gwiazdą „Lwa Finlandii", Krzyżem Kawalerskim – Légion d'Honneur, Medalem Przyjaźni Polsko-Chińskiej oraz kilkudziesięcioma medalami różnych uniwersytetów, instytutów i towarzystw naukowych. Z nagród naukowych należy wymienić Państwową Nagrodę Naukową zespołową II i I stopnia oraz Nagrodę Fundacji im. A. Jurzykowskiego (USA).

Pozostanie na zawsze w naszej pamięci jako wytrwały, rzetelny naukowiec, autor cennych koncepcji naukowych, które przyczyniły się do postępu wiedzy o antybiotykach i badań w dziedzinie gruźlicy. Był człowiekiem o niezwykle wysokiej kulturze osobistej, prawym i uczynnym, dla którego praca naukowa

była treścią życia. Pozostanie na zawsze w naszych wspomnieniach jako wspólny Przełożony i Przyjaciel.

Wanda Woźnicka

Piotr Kubikowski (1903-1991)

9. Piotr Kubikowski

W dniu 2 maja 1991 r. zmarł w Warszawie w wieku lat 88 profesor zwyczajny dr wszech nauk lekarskich Piotr Kubikowski, emerytowany Kierownik Zakładu Farmakologii Doświadczalnej Akademii Medycznej w Warszawie, były Prorektor tej Akademii, członek towarzystw naukowych polskich i zagranicznych, wyróżniany wieloma odznaczeniami, autor licznych publikacji, wybitny uczony, niestrudzony wychowawca młodzieży akademickiej.

Urodzony 19 listopada 1903 r. w Krasieńwie na Wołyniu, ukończył w 1930 r. wydział lekarski Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie. Od III roku studiów podjął pracę jako demonstrator w Zakładzie Farmakologii kierowanym wówczas przez prof. Włodzimierza Koskowskiego. W Zakładzie tym istniała i nadal istnieje żywa tradycja działalności naukowej Marcelego Nenckiego i Leona Popielskiego, stąd też pierwsza publikacja Piotra Kubikowskiego z roku 1926 dotyczyła wpływu leków cholinergiczných na wydzielanie soku żołądkowego. Po uzyskaniu stopnia doktora medycyny w roku 1930 opublikował szereg prac doświadczalnych, wśród których szczególnie cenne i nadal cytowane są prace dotyczące histaminy i histaminemii w przebiegu trawienia pokarmów białkowych.

Dzięki wieloletniej współpracy ze znakomitym chirurgiem Wiktorem Brossem, koncepcja ta była sprawdzona w badaniach klinicznych u pacjentów poddanych zabiegom operacyjnym na przewodzie pokarmowym np. operacjom nie-